

[3]

Andr. Haberl)

ubiere vehementia! Ob-
sterum!

A III.

UADRATO et QUATUOR
ATIUS - CORVINUS au-
proscenii.

ic, Pancrat? Salve!
salve!

duc custodes ad pala-
) Emoto te video esse
est factum?

m verborum contentio.
dum verbis? Quocum,
intulit?

riam. A Corvino mihi
nunquam gratius.

? Qui?

us quidem, sed minime
d antistitem propero,
schola quod meis esset
convicia in me ingerit.
cio quam interpretatus,
aciem. Sed nobili est
isto adiunctum velim!
in tunc inactus est
orém ego, puer, timeo;

tatem omnem habebo
iores gratiae debentur
ccasionem fecit coér-
h! Tumultu non leni
ac tantam caro et san-

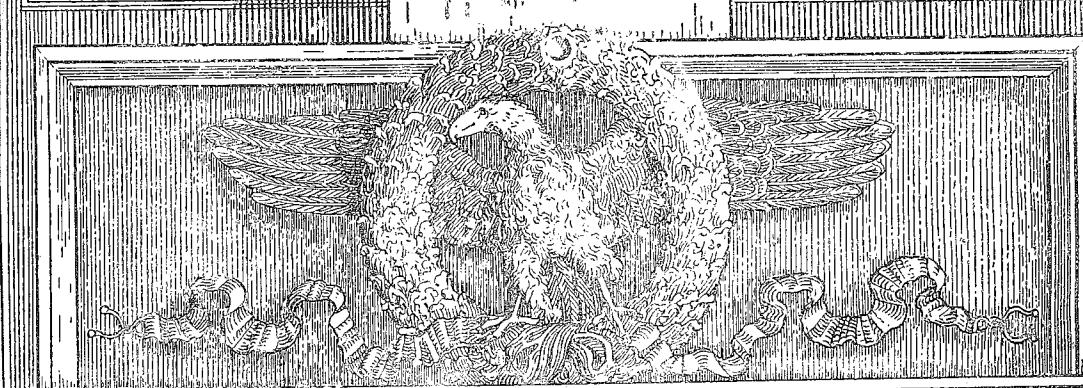
D ignavum!
run).

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quod sequitur :

IOSEPHI FORNARI Communia vitae. Phrases et formulae ad latina colloquia instituenda :

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

IOSEPHI FORNARI Fridianus et Francisculi prandium, Milesiae fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulæ lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI In campo latinitatis novi flores. – Si tegumento solut. lib. 5; si xyлина structura aureoque titulo decorat, lib. 6.

I. B. FRANCESIA Euplius, Ad Romam, Actiones dramaticae. – Singulæ lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE Collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXIV, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellorum 250 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 500, pro exteris gentibus, suae pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12, $\frac{1}{2}$; pro Batavia flor. 7, 50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Helvetia franc. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 20 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, *Romam*, 12, *Via del Governo Vecchio*, 96.

De latinarum litterarum historia paelectiones¹

De *saturarum* modis ad quos paullatim ludicra ars perrepit, e quibus Livius Andronicus, poëta latinus, primus omnia ad fabularum argumenta spectantium animos transtulit, infra sermo erit. Hic sat sit lectores monere, totam histrioniam artem ex hisce Tuscae originis initii evidenter manasse; idque magnum est argumentum quantum Etruscis debuerint Romani.

Denique in memoriam revocemus, *Fescenninum morem* rustica opprobria versibus alternis fundendi, ex Etrusca Faliscorum urbe Fescennio Romam importatum fuisse. A Fescennio Fescenninus, ut ab Arretio Arretini, a Clusio Clusini, a Sutrio Sutrini etc. Nam opinio, qua Fescennini versus ideo dicti quia fascinum putarentur arcere, cuius iam testis est apud veteres Paulus in excerptis Festi – (Fescennini versus, qui caneabantur in nuptiis, ex urbe Fescennina dicuntur allati, sive ideo dicti quia fascinum arcerent), – haec opinio, quam inter recentiores secutus est etiam Ribbeckius, vir quidem maxima existimationis, auctor notissimae *Geschichte der röm. Dichtung* (Cfr. I, 9), iam diu explosa est, ipsis sermonis latini legibus repugnantibus, quae non patiuntur

a «fascino, fascinatione» vocem quae est «fescenninus» derivari.

3. Venimus ad *linguam* considerandam, quae apud omnes populos index est humanitatis eloquentissimus. Iam pridem a glottologis animadversum est, multa verba et locutiones Romanos sumpsisse ex sermone Etruscorum. Nonnulla exempla refert Paulus in Festi excerptis:

P. 88: *Falae* dictae ab altitudine, a *falo* quod apud Etruscos significat caelum. Erant autem *falae* turres ligneae militares unde missilia iaciebantur, in obsidionibus praecipue adhibitae. Ennii fragmentum apud Nonium legitur (II *De hon. et nov. veterum dictis* p. 114 Müll., ex Ennii XV Ann.): «malos diffidunt, fiunt tabulata *falaque*» *Falae* erant etiam in circo, apud veteres propter spectatores e lignis erectae.¹ Notum etiam proverbium erat: *Subire sub falas* (*Plauti Mostell.* 2, 1, 10) i. e. magnum periculum subire.

¹ Nonii Marc. de comp. doctr. ed. Lindsay, I. vol. p. 163. De *falis* in circo cfr. Iuv. 6, 590, ubi mulier plebeia ante *falas* circi delphinorumque columnas consult vulgares hariolos an saga vendenti nubat caupone relicto. Cfr. SERV. ad Aen. 9, 705. Erant A. *fatae* septem ligneae turriculae in ovi seu coni similitudinem formatae, quae ad singulos bigarum vel quadrigarum circuitus designandos in circo supra columnae, quemadmodum et supra alias totidem delphinorum simulacra, erigebantur; quod fuit inventum M. Agrippae, teste Dion. 49, 48; cfr. FORCELLINI Lexicon.

¹ Cfr. fasc. sup.

Ex *fala* autem *falaricae*, genus teli missile, ait Festus, quo utuntur ex falcis, i.e. ex locis exstructis dimicantes. Vergilius in nono (705) de telo maxima vi iacto: « magnum stridens contorta falarica venit Fulminis acta modo ». Erat falarica ad modum hastae valido ferro praefixo. Saguntini ea utebantur artificio quodam exstructa, quale describit Livius in XXI libro, cap. 9, quod videsis.

P. 132 M. - *Mantisa*, additamentum dicitur lingua Tusca quod ponderi adicitur, sed deterius, et quod sine ullo usu est. Addit exemplum Lucilii: *Mantisa obsonia vincit* (Italice: È più la giunta che la derata).

P. 309 M. - 444 Tewrech de Ponor: *Subulo* Tusce tibicen dicitur. Exemplum Ennii: « Subulo quondam marinas adstabat plaga ». Quem versum etiam Varro laudat L. l. 35 et subiungit: Subulo dictum quod ita dicunt tibicinem Tusci; quocirca radices eius in Etruria, non Latio quaerundae.

Sunt aliae tuscae voces in latino sermone, ut *histrio*, fortasse etiam *lanista*, i. e. qui gladiatores exercet in arte pugnandi, ut Isidoro videtur; nisi forte a *laniando*, *lanione* hoc vocabulum duendum est.

Si ad nomina propria, praesertim personarum, gradum faciamus, multum Tuscae originis inter Romanos inveniri potest. Iam Hübnerus in *Quaestionibus onomatologicis* (Bonn, 1854) id animadverterat, at argumenta post eum et exempla cumulavit Gulielmus Schulz in *Commentatione: Zur Geschichte Lateinischer Eigennamen* apud Gottingenses perfecta anno 1900, post edita Berolini a. 1904. Secundum huius commentationis capitulum est de gentium et familiarum Romanarum deque vicorum urbiumque nominibus ab Etrusco fonte deductis; multa autem enumerat, vel in *ina* vel in *-enna* vel in *-arna* - *erna*, ut Caecina, Porsenna;

talia: *Abenna*,¹ *Auenna*, *Adenna*, *Agisenna*, *Artenna* (vel *Artena*), quod est nomen urbis inter Caere atque Veios posita, (et alia Artena etiam erat apud Volscos, v. LIV. 61, 10-11); *Avena*, *Barginna*, *Caecina*, *Calesterno*, *Catinna*, *Gavinna*, *Cortenna*, *Cotena*, *Ergenna* etc. etc. Tuscae originis etiam ducuntur nomina in *es* desinentia ut *Verres*; in *-o-onia*, ut *Suetonius*.

Quid plura? *Romae* ipsius nomen etruscum quid sapere credunt; nam ut *Caeulus*, conditor urbis Praenestinae, auctor est gentis Caeciliae, ita Romulus Romiliae gentis *ēπάννυος*,² in memoriam revocat nomen *Rumlnas*, quod est nomen familiae Vulcensis (FABRETTI, 2171); hinc igitur ducenda esse *ruria*, *roma*, *Remus*, praesertim quem iam Dionysius Halicarnassensis notitiam de ea re habere se ostendat dicens: *Τὴν Ρώμην ἀντὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων Τυρρενίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον*. Etrusca certe erant nomina tribuum priscae aetatis: *Tities*, *Ramnes*, *Lucceres*.

Denique animadvertenda sunt vocabula quaedam, quae e fonte graeco manasse videntur, sed interposita quodammodo Etrusca pronunciatione. Veluti *gruma* vel *groma*, genus illud machinulae, ut Paulus ex Festo ait, quo regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod genus Graeci γνώμων dicunt; groma igitur est a graeco γνώμων sed intercedente Tusco sermone. Idem dici potest de *sporta*, a graeco σπύρις, acc. -ίδα; et de *persona* quae est a πρόσωπον, per interpositam tuscam vocem, quae est *sersu*, quod legitur in pictura sepulcri

¹ V. *Onomasticon totius latinitatis* op. et studio Ios. Perin lucubratum Patavii 1913.... Nondum hoc opus ad finem perductum est. Vide etiam indices *Corporis Inscr. Latin.*

² Ann. 455 ante Chr. n. consul erat T. Romilius quidam - 2. fr. Rocus Vaticanus.

Cornetani apud hominem persona tragica vel comica indutum.⁴

Sunt aliae voces latinae Graecae originis ut *catamitus*, hoc est Ganymedes, mutata Tusco more pronunciatione; et in universum ubi prisca vox media, ut aiunt, consonante efferebatur, saepe tenui sono in pronunciatione etrusco-latina audiebatur, unde *Alixentrom* Praenestinorum pro Αλέξανδρον, *Casentera* pro Καστόνδρα, *Creisita* pro Χανσῆδα. Interdum vocalis sonus oblitteratur, unde Praenestinorum *Atlia* pro eo q. e. Atilia, *Dcumius* pro eo q. e. *Decumius*, *Orcvius* pro *Orcevius*, *Ptronis* pro *Petronius*, *Trtia*, pro *Tertia*, - quod proprium Tuscorum est, qui habent *Axle* pro Αχιλλεύς, *Atnte-Atalanta*, *Menle-Menelaos*.

4. Postremo humanitatis Etruscorum vestigia apud Romanos deprehendas licet, si *artem fingendi et pingendi* species. Ante Augusti aetatem statuae et simulacula fictilia vel marmorea ad imitationem Etruscorum composita apparent; Tuscique artifices Romae plus semel memorantur, ut Vulca ille Veiens quem iam diximus, a Tarquinio arcensitum, simulacrum Iovis Capitolini argilla finxisse. Cuius imaginem et exemplar fortasse habemus in vetere simulacro Apollinis Veis reperto, quod nunc in Musaeo *Villae Iuliae* servatur,² quodque non inverisimile est ab eodem Vulca Veiente esse factum.

Monumentum Etruscae artis eloquentissimum est etiamnunc celebris illa lupa capitolina ex aere ducta sub finem sexti a. Chr. n. saeculi, cuius linea menta, positio, ferocia, vultus, quasi gemellos lactentes ab omni hostili incursu defendentis, admirans

¹ De etymo huius vocis alii alia protulerunt. Sunt qui conferunt *sōna* et Gr. ζώνη in mediumque proferrunt voces quae sunt *zonarius*, *zonatim*; sed haec alio omnino sensu gaudent ac vox *persona*.

² V. EUGENIO STRONG *Roman Sculpture*, trad. Giannelli Firenze 1924, p. 3.

tioni semper spectantibus fuerunt, meritoque adhuc sunt.

Chimaera Florentini Musaei eiusdem paene est artis, saeculo fortasse quinto confecta.

Post captos Veios anno 396 a. Chr. n. Iunonis simulacrum Romanum deportatum est; quod narrat Livius in quinto (c. 22) religioso quodam studio, colentium magis quam ex urbe capta direptaque rapientium modo, factum esse.⁴ Postea anno 265 a. Chr. n. captis Volsiniis, Plinius monet nos (*N. H.*, 34, 34) duo milia statuarum ex aere Romanam deportata fuisse. Multa igitur argumenta et indicia habes unde probetur tibi, quam magnum momentum Etrusco-ionica ars habuerit ad excolendos Romanos Latinosque in eisque iaciendos igniculos quosdam et semina humanitatis.

Denique nos non praetereat, vel in *vestibus* et *calceis* nonnihil Romanos ab Etruscis sumpisse; ut ipsa toga eorum fuisse videtur, quum Servius (*ad Aen.*, 2, 781)² id apertis verbis testetur, memorans, in Lydia hoc habitu simulacrum Iovis fuisse. Denique *tutulum*³ quo caput

¹ * Iuvenes ex omni exercitu delecti, pure lautis corporibus, candida veste, venerabundi templum iniere, primo religiose admoventes manus, quod id sicutum more Etrusco nisi certae gentis sacerdos attrectare non esset solitus. Dein cum quidam, seu spiritu divino tactus, seu iuvenali ioco: visne Romanum ire, Juno? dixisset, adnusse ceteri Deam conclamaverunt. Inde fabula adiectum est, vocem quoque dicensit velle auditam. Motam certe sede sua parvi molimenti admiculis, sequentis modo, accepimus, levem ac facilem tralatu fuisse; integrumque in Aventinum, aeternam sedem suam, quo vota Romani dictatoris vocaverant, perlata ».

² *Aen.*, 2, 781:
Et terram Hesperiam venies, ubi Lydius aura
Inter opima virum leni fluit agmine Thybris.

³ *Tutulum* vocabant Romani tum capitis ornameatum in eo positum ut capillorum in conum congeries fieret in vertice capitis, tum pilleum lanatum forma metae, quo flamines et pontifices utebantur. - Festi p. 355 M. (534 Tewrech de Ponor) Varr. d. 1, 7, 44. Tuttulo induti dicebantur *tutulati*, quam vocem v. in Lexicis.

Etruscorum opertum saepe in monumentis videmus, cum pilleo Romanorum evidenter comparari posse dixeris.

Ad summam, licet Etruscorum litterae et sermo tam magna semper obscuritate et tenebris involuta sint, tamen non minimo momento fuisse ad Romanos a præsca rusticitate avocandos, immo multum ad id valuisse, nemo iam inficias iverit.

(*Ad proximum numerum*).

FELIX RAMORINUS.

SUAVIS FRANC. XAV. REUSS MEMORIA

JOSEPHO FORNARI, viro humanissimo,
MARCUS GALDI S. p. d.

Quo maerore affectus sim quum legerim Fr. Xav. Reuss immaturo funere obreptum esse; quibus lacrimis eius obitum defleverim, vix habeo tibi dicere. Vehelementer enim ipse eius amicitia et consuetudine laetabar, ne dicam gloriabar, quippe qui tanta scateret animi suavitate, tantaque morum modestia ornaretur, ut non solum esset perfacilis ad eum aditus, sed etiam unum quemque hilari vultu acciperet, suique ingenii ope adiuvaret. Quas vero animi virtutes habebat conspicuas, eas omnes ingenii lumine collustrabat splendidioresque efficiebat; tamque erat latinis Musis deditus, ut eius numeri et sponte fluere viderentur, et optime tornatos nulla hesitatione dijudicares. Tanta tamque dives modulationum vena nunc - miserum! - arescit, tot suaves concentus, quos ille copiose pro re effundebat, nunc subito cunctescunt...

Vidi eum ultimum superiore anno: non poteram me Romam conferre, quin ex plendi cuiusdam voti causa eius coenobium peterem, presbyterum doctissimum mitissimumque viserem. Quibus benignis verbis me exceptit, et quanta eius vocis et

vultus modestia! Sermones varii incidunt nobis; at præ omnibus poësis latinae argumentum valde eum tenuit, quippe quod magnæ ei esset mihi delectationi. Mox egit de novo certamine Ruspantinio, breviterque percensuit qui ad illud certamen essent descensuri: voluit quoque legere poëmatum de latinarum historia, quo ipse in animo habebat contendere. Attentam legenti aurem præbebam, eiusque voce inflammabar et commovebar, quum ille suos numeros modulatus quasi metiretur, virtutesque antiquorum recentiorumque poëtarum poëtica veste exornaret.

Quaenam sors illi carmini arriserit, miseritne ad certamen auctor an non, ignoro; hoc unum scio, carmen illud me valde delectavisse, opportuneque *Almae Romæ* precibus instare apud sodales Congregationis SS. Redemptoris, ut in suis paginis vulgandum sinant.

Quum illi praestiterim me tacitum pressurum quod mihi concredidisset, paucis aliis mutuo verbis factis, abiit. Eius autem imago ante oculos diutissime obversata est, ut nunc etiam atque etiam oberrat et obversatur; eiusque carmina tota percurro, in primis illud deliciolum *Mnemosynon*, aureo numismate honestatum, in quo iudicando haeres, quid pluris habeas, suavitatem sensuum animique mollitiam, an artem delicatos illos sensus tenellulosque mire effingendi. In eis carminibus patet descripta, velut votiva tabella, omnis Reuss vita: quæ fuit simplex, candore perfusa, pene sui immemor et contemnens, in honoribus muneribusque humillima, pietatis plena, alieno commodo consulens, liberalium artium studio consecrata.

Omnia haec bona, quae nemo poterat observare quin penitus admiraretur, cum illo perierunt; sed quid dico perierunt? Abiit, non obiit. Quod, si, ut ait Augustinus in *Confessionibus* (IX, 12): «Questibus lacrimosis gemitibusque solet deplo-

rari quaedam miseria morientium aut quasi omnimoda extinctio», non is fuit Fr. Xav. Reuss, cuius funus flebiliter celebretur. Non omnino enim mortuus est, sed vivit spiritus eius aeternum in Christo felix, ut eius operis boni ac solliciti, eiusque carminum venustissimorum vestigia supererunt. Extincti memoriam veneratus omni laude piisque precibus cumulabo: Deus plus plusus sospitet illum!

Haec habui quae præ nimio dolore de Reuss nuper ablato dicerem: tu, *Almae Romæ* moderator, si quid in illis repetris quod sinceri doloris testimonium certissimumque existimationis documentum interpretari possis, quodque evulgandum censeas, libenter ede.

Vale.

D. Messanae, postridie Kal. April. MCXXV.

Viro clarissimo JOSEPHO FORNARI comm. nostri moderatori.

In ipso proximo nostro volumine
Duae notitiae ferebantur variae,
Quidem quae omnes effecerunt plurimum.
In prima fronte, litteris conspicuis,
Divinis prorsus latinisque versibus,
Pio dantur laudes, regit qui Ecclesiam,
Suoque mundum replet nunc ingenio,
Miris tot rebus hoc labente saeculo.
Et nos plaudentes sequebamur alacres
Vatem, qui spiritu videbatur plenior,
Sonans et ore diva pulcritudine!
Quum legebamus voluptate maxima,
Atque auspicantes ampliora in posterum,
Et ipse vitam terminabat rapide,
Quasi caelitibus latus carmina!

Est quam viventibus sepulcrum proximum!
Ut olim Cycni, moriturus ultimum
Carmen composuit noster pulcherrimum!

Damus dum lacrimas viro, dum lilia,
Deum rogamus donet nobis alterum,
Ut PATER REUSS bonis sit virtutibus,
Eumque superet si non ingenio.
Ei sint nostræ preces cum suffragis,
Ut cito adsurgat, protinus ad sidera,
Adhuc si forte teneretur longius!

Maestus et raptim SUBALPINUS scriptitat.

LUDOVICUS PASTOR HISTORICUS

Est in Urbe orator recentioris Austriacæ reipublicæ Ludovicus Pastor, qui olim in magno Valdidenæ - (vulgo *Innsbruck*) - athenæo historiam tradebat. Dum insignem navat operam in studiis rerum patriæ enucleandis, particulari obsequio ductus, in Romanorum Pontificum historiam insigniter respexit, et quoties res postulabat, eos, data opera, ab adversariorum calumniis vindicabat. Atque adeo octo iam volumina, admirantibus exquisiti iudicii viris, in vulgus edidit; et paulo antea in eodem proposito remanens, iisdemque animi artibus ad religionem compulsus, ad nonum pervenit. Ita honoris dignitatem atque amplitudinem immortalibus scriptis cumulare consuevit.

Et quoniam, uti Tacitus scripsit: «Obtrectatio et livor pronis auribus accipiuntur, quum malignitati falsa species libertatis inest», ita noster, divino quodam spiritu afflatus, in aciem pro Pontificibus Romanis invicto animo contendit.¹ Magnum equidem opus et laudibus dignissimum, quod posteri maioribus etiam accipient, si immensam rerum molem vel leviter memoraverint, quas scriptor admovere debuit, ut omnes Pontificum osores facili marte profligaret. Et nunc, effossis undique veteribus documentis, quae perperam in tenebris arte improborum iacent, Pius V, piissimus omnium merito dictus, in lucem novam veritate splendens enitet, et sui saeculi ornamentum atque instaurator appareat, quamquam dum magnam spem omnibus afferat, fore, ut res praesertim romanæ, superiorum tem-

¹ Ipse patrio eloquio historiam exaravit, quam in italicum sermonem nuper elegantissime convertit vir nostrarum elegantiarum magister.

porum iniuria fractas, erigat atque recreet, repente morbo correptus, post quinque annos, ingemiscentibus omnibus, decessit.

At brevi licet tempore vivens, explavit tempora multa. Illa enim tempestate, magnum Italiae aliisque Christianis gentibus periculum ingruerat, Selim secundi opera, qui hostilibus animis abreptus, in Europam grandibus itineribus infestoque exercitu contendebat. Actum erat de patria nostra, nisi Deus virum excitasset fortissimum, maximique consilii, qui rem Christianam pene perditam virtute sua restituit. Pius V hic est, qui, vel laboribus et infirmitatibus confectus, foederibus inter principes mirum in modum initis, effecit, ut aliquando Christianas gentes ab hostibus vindicaret. Re vera, Pius V Pontifex Maximus, invictam Petri firmitatem referens et Pauli pietatem, Italiam ex impiorum faucibus eripuit. Ipse unus praeter omnium opinionem, auctoritate ac religione fretus, simul Christianorum opes collegit, atque imperatorum animos coniunxit, et in spem victoriae Beatam Virginem armorum potentem invocari in periculis iussit eamque stellam intueri omnes, publicae auspice felicitatis. Quo factum est, ut quum apud Echinadas tandem insulas bellatum sit, Christiani milites sub ductu Marci Antonii Columna, Romani Pontificis Maximi procuratoris, insignem de hostibus victoriam retulerint. Quae, omnium sententia, precibus et constantia Pontificis Maximi adtribuitur.

Quot enim animorum difficultates inter principes exortas pia arte compescuit atque est supergressus! Vel absens, litteris sapientissime identidem datis, eorum exercitus morosos saepe atque discordes in societate retinuit, et tandem ad triumphum conduxit. Et historicus, mirum in modum, sapientiam Pontificis depinxit, quibusque animi studiis rem omnem difficillimam complevit, et opus incoepsum absolvit.

Quam opportune verba Vergili clarissimo Viro aptantur:

*Non haec humanis opibus, non arte magistra,
Proveniunt...
Maior agit Deus atque opera ad maiora remittit!*

Sexaginta quinque annos natus, ad supraea rerum gubernacula inventus, regnum auspicatus, iam de se non spem Pius, sed fiduciam attulit.

Ortum habuerat in Subalpinis in vico Alexandrino, cui est titulus *Bosco-Marengo*; et ex parte ingenio praeditus, adolescens miram sibi exspectationem inter Sodales dominicianos conciliavit. Pontifex Maximus renuntiatus, narrat historicus, clementiae laude subito inclaruit, et restitutor felicium saeculorum undique salutatur. Non est equidem cum Iulio II componendus, sed, quamquam mitissima natura, de potentiorum tamen iniuriis inquisivit, licentiam improborum passim cohibuit, atque in noxiis quemque rigidus animadvertisit. Bonarum quoque artium studio praecellarus, etiamsi infirma semper uteatur valetudine, primum omnium in ea cura et cogitatione est versatus, ut omnia bona, quae decessor inchoasset, alacriter perficeret.

Candidissimis vero moribus imbutus, acerrimum sane bellum obscenis operibus indixit, omniaque propterea vel insignia antiquitatis monumenta ab visitantium oculis removeri iussit. Hoc ei unum peccatum rigidiores aequo iudices vetustati nimis adhaerentes imputarunt! Omnia autem disciplinarum studiis instauratis, et magisteriis auctis, Romanis scholis, ad temporum rationes exactis, amplioram dignitatem conciliavit.

Suorum predecessorum vestigia ingressus, in artibus instaurandis atque opificibus adiuvandis fovendisquae egregiam operam suam rite praestit. Et primum quidem splendidum illud conclave, quod vulgo a Xysto appellatur, validioribus operibus communivit, picturisque forniciem re-

vavit, quae temporum iniuria in deterius cediderant. Aedes ipsas Vaticanas auxit integrasque complevit. Quibus rebus Vasarium illum praeposuit, qui scriptis et coloribus principem sibi locum obtinuit. In Urbe plurima quoque tempora instauravit, vel ab inchoato exstruxit.

At praeceteris, immortale sibi nomen acquisivit, quum, Romano equidem ausu, opus Vaticanum a Michaële Angelo Bonaroti incoepsum, ingenio Vasarii adiuvante, Iacobo Vignola, perficiendum curavit.

Quo facto, praecellarum et ipsis adversariis spectaculum praebuit; et populus romanus, ad pulcri sensum perpetua suorum principum opera instructus, Pontifici munificentissimo gratulatur, atque identidem singularem suam voluntatem atque immobilem erga eum fidem proficitur.

In hac nostri temporis rerum conversione hominumque perversitate opinorum, quum plures adverso improboque animo Romanos Pontifices incusent, pectus aliquando recreatur, si quis optimi consilii vir, columnias reprobet, veritatem lumine prodat, sanctosque homines ab iniustis criminationibus vindicet ac libero ore defendat. Et Ludovicus Pastor ex iis est, cui rectissime Horatii verba aptabis, quoniam optima:

Scilicet uni aequus veritati atque eius amicis!

Ad patriam denique conversus, ut aliquod amoris in eam sui pignus maneret, Pius V domum sodalibus dominicianis instituendis amplissimam aperuit in vico, ubi tribus circiter saeculis post, acriter pugnatum est inter Austriacos et Gallos, duce Napoleone.

Ad haec constanti alacritate, quatuor fores aeneas Aedi Lauretanae donavit. Ut autem exterorum incursiones facilius repelleret, complures regni regiones moenibus communivit.

Curis denique confectus, maiora usque in pectore opera ad suorum praesidium atque ad reipublicae ornamentum revolvens, placidissime occubuit.

Utinam vero diutius vixisset, ut rebus sacri principatus iamdiu laborantibus maiorem opem ferret, et rerum novarum cupidis religionis perniciem molientibus sapientia obstatet atque constantia! Et Subalpini in primis P. M. munificentiam memorabunt, pro quibus Collegium aperuit, ubi pueri in patriae spem succrescentes, tuto ac sine ulla offensione animum liberalioribus disciplinis exercent.

Antequam verbis huiusmodi finem impono, scriptori strenuo maximis laudibus gratulor, qui veritatem impensis quaequivit; rerum italicarum amatores simul et Romanorum Pontificum, et univerreipublicae christianaee instauratorum, haec eius volumina perlegere iubebo, nec unquam eos cum Horatio monere desinam: Ludovici Pastor exemplaria

Nocturna versate manu, versate diurna!

I. B. FRANCESIA.

DE ANNIS SANCTIS¹

In ipso autem Nativitatis Iesu Christi praeludio, ad vesperum, Pontifex Maximus, albo pluviali indutus, ex aedibus vaticanis egressus, sedens in cathedra, cantoribus praecedentibus, a patribus Cardinalibus circumdatus atque ab universa pontificali domo, solemnii pompa inter ingentem nolarum buccinuarumque strepitum, ad Basilicae porticum descendit.

Hic ad dexterum latus, altera porta muro septa antea fuerat, quae *Sancta* inde appellata est, apud quam, in solio affabre instructo insidens Pontifex Maximus, tres

¹ Cfr. fasc. sup.

cardinales designat, qui tres identidem portas aperiant S. Ioannis, S. Pauli et S. Mariae Maioris Basilicarum. Iudicium, ut sanctam missionem expleant, illico profiscuntur.

Deinde accipiens e Cardinali, summo criminibus expiandis magistro, Pontifex malleum, Portam sanctam ter rite adprecatus, percussit; quod quidem bis faciunt singuli Cardinales, et mox per ordinem minores praefecti. Quibus omnibus peractis, inter hymnorum sacrorum canticum, porta integre demolitur.

Tum Pontifex, genuflexus capite detecto, manu dextera arripit crucem hastatam, sinistra vero doratum cereum ardente, dein prior inter gratiarum hymnum ingreditur templum, comitantibus Cardinalibus et incredibili virorum Domus Pontificalis populique concursu, atque ad maiorem aram procedens, ibi, dum vespertinae preces recitantur, permansit.

Sic admodum sanctum annum solemniter Alexander VI initiare voluit.

Quo magis atque magis exemplo religione decus adderet, die decima tertia m. Aprilis, ipse Pontifex Maximus magno equidem apparatu quatuor rite Basilicas invisit, et die honori Caelitum universorum solemni, e summo S. Petri culmine, maximaque magnificentia Urbi et Orbi omnia fausta cum sua benedictione est a Deo precatus.

Interea huius sancti anni finis festinante pede adventabat, et ipse Pontifex maius pro viribus ei decus caeremoniis addere voluit.

Ideoque quum finis tandem adesset, Cardinales Pontifex elegit, qui nomine suo illis diebus aegrotans Portam Sanctam clauderent. Qui vero, expletis vespertinis precibus anni Iubilaei in ipsa aede Vaticana, atque ultimum Divini Vulnus imagine adoraturis proposita, iisdemque sacratis, quae ad septum requiruntur, magna hominum frequentia ad Por-

tam Sanctam procedunt. Ibi fragmentum auri atque argenti, calce commixtum aptant; rem opifices manu sua perficiunt. Quibus persolutis alii alio taciti dilabuntur.

Iubilaeum hoc, tot iamque insignibus rebus memorabile, novisque quoque institutis indictum, multisque late ceraemoniis honestatum, eum peregrinantium numerum ad Urbem accivit, ut Pontifex, in eorum gratiam, optimum duxerit, universalem ipsis admissorum veniam aliquantulum proferre.

Ad haec, quo commodius a Ponte Archangei Michaëlis, vel longe prospicientibus Sancti Petri templum adpareret, hoc ipso iubilari anno viam novam aperuit, eamque Alexandrinam nomine suo appellavit.

Multi equidem iidemque illustres hoc tempore Romam petierunt, et nonnulli virtutibus, honoribus ingenioque excellebant. In his ponere iuvat duos Oratores Ludovici XII Gallorum regis, Ducecumque Cracoviae.

NONUS ANNUS SANCTUS.

Sic, post multas ab Alexandro VI Pont. Max. positas et actas ceraemonias, in primis quae de *Portis sacris* in universalibus Iubilaeis essent agenda, qui ei successerunt Pontifices, eo potissimum pro viribus contenderunt, ut instaurarentur potius aperficentur quae ad magnum rerum exitum pertinerent. Nonus igitur Annus sanctus sub Clemente VII celebratus est; qui die vigesima tertia Decembris a. MDXXV ad Basilicae Vaticanae porticum eum solemniter cum epistolis pontificiis latine, itemque italicice conscriptis indixit, et altera die, per virgilio Iesu Christi Nativitatis, Portam Petrianae aedis aperuit. Ita vero constituit, ut uno eodemque tempore, Portae aliarum Basilicarum maiorum a Cardinalibus legatis aperirentur.

Nihilominus exigue admodum fuit peregrinorum frequentia, tum ob pravam

Luteri sententiam, quae pestilenti veluti afflatu apud Germanos pessime grassaretur, tum ob Asiaticam luem, quae tunc temporis maxime Italiam vexaret.

Adstiterunt tamen duo Messicanorum Regis legati atque Aethiopum imperatoris; et in primis Petrus Bembus, egregius ille latinarum italicarumque litterarum spectator, qui paulo post est inter Patres Cardinales evectus.

ANNUS SANCTUS DECIMUS.

Sanctum hunc annum Paulus III Pont. Max. indixit feria quinta hebdomadae, quae dicitur maior, sed, quum, improviso morbo correptus, occubuisse, eius successor, Iulius III, anno millesimo quingentesimo et quinquagesimo, mense Februario, Portam sanctam aperuit.

Maior quoque fuit peregrinorum frequentia, eo potissimum nomine, quod eo ipso die iubilaeum inciperet, quo Pontifex triplici diadematè redimitus sacrum principatum auspicaretur.

Eo ipso anno, ne quis peregrinorum per Urbem inedia deficeret, providentia praesertim sancti Philippi Nerii, sodalitas hospitibus excipiendis curandisque instituit, a Trinitate Sancta appellata.

Haec mirum in modum omnium commodis consuluit, quoniam ita egenis re atque consilio provisum est.

Super his, cautum quoque fuit, ut quotquot ex nosocomiis pauperiores exirent, usque dum meliusculum se se habent, per octo et amplius dies commodius recipierentur.

Hoc labente anno in Urbe morabantur sanctus Ignatius a Loyola, Michaëlaus Buonarrotus, Georgius Vasari, Petrus Vettori et Franciscus Borgia, qui sanctitatis nomine Romae percrebresceret.

(Ad proximum numerum).

JUNIOR.

Etiam capillus unus habet umbram suam.

P. SYRUS.

IESU CHRISTI ANASTASIS

*Vicit, et e tenebris sese redivivus in auras
Extulit aethereas
Regnator Ductorque hominum, quem funere
[diro*

*Perdidierat Solime,
Infelix Solime! non ulla clade piandum
Ausa movere nefas.
Vicit, et insuetum spectans natura triumphum
Protinus obstupuit.*

*Tunc valles concussae imae silvaeque supinis
exsiluere iugis:
Immensusque polo liquidumque per aëra visum
Emicuisse iubar;*

*Crederet ut solem ferventes axe profundo
Deproperasse rotas,
Luteolo caelum quae vix dum cooperat eos
Spargere prima croco.
Deiectum videas, effultam qui lapis urnam
Obice munierat:*

*Aethereique duo nivea cum veste ministri
Adstiterunt tumulo,
Testantes victa reducem de morte, sepulcrum
Quem modo texit iners.
Vos, queis ex illo vitae praecepta beatae
Contigit excipere,*

*Vox agendum extremas Victoris nomen in oras
Ferte Ducisque decus,
Et qua bacchantes violentia solis arenas
Findit hiulca graves,
Quaque pigris horrens nebulis urgetur iniquo
Hispida terra situ.*

*At gentes, utcumque colant vel regna remotis
Abdita litoribus,
Magnarum discent laudum paeonia pronis
Auribus attonitae:*

*Oppressas erebi fraudes, de morte relatas
Magnifice exsvias
Et patefacta iterum stellantia limina olympi,
Quo via certa ferat.*

*Tunc illae sese, lux tanta ubi fulserit, ultra
In nova iura dabunt:
Quas uni addicet Regi sanctissima casto
Foedere religio.
Nempe, tuis modo quod superest iam laudibus,
[orbem,*

Maxime Victor, habe.

H. N.

COLLOQUIA LATINA

Coemptio rerum quae ad scholam.⁴

Bartholomaeus, pater *Godefridi*; *Franciscus*, negotiator.

BARTHOLOMAEUS. Hodie igitur, Godefride, initia sunt studiorum in gymnasio?

GODEFRIDUS. Sunt, et gaudeo illuxisse diem mihi toties exoptatum. Verum coemenda mihi sunt arma litterarum studiosis necessaria.

BART. Ubi nanciscemur instrumenta ex sententia?

God. Prope ipsam scholam aperta est non ita pridem officina. Negotiator vir est affabilis et merces vendit sat commodo pretio.

BART. Eamus itaque ad illum.

God. Salvus sis, Francisce.

FRANCISCUS. Et vos salvi item sitis, mei domini; quidam ex usu vestro penes me est?

BART. Apparatum scholasticum desidero huic puero.

FRANC. Soluta est vobis eligendi optio.

BART. Quibusnam, Godefride, opus est tibi rebus? Age, eloquere.

God. Imprimis charta.

FRANC. Habeo omnis generis.

BART. Profer.

God. Haec est charta tenuis et subhumida: atramentum perfluet. Cedo densam, nec tamen asperam, nec scabram.

FRANC. Haec placeat?

BART. Quod huius est chartae pretium?

FRANC. Vendo in singulos scapos quinque et viginti centesimis.

BART. Plus minus, ut existimo.

FRANC. Ita ut dixi.

⁴ EX ANTONII VAN TORRE dialogis familiaribus passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F.

BART. Non tibi opus est, fili, codice ex charta pura consuto?

God. Maxime ad excipienda quotidiana scriptio argumenta.

BART. Videamus volumen aliquod huius generis mediocriter densum.

FRANC. Hoc in annum integrum sufficit, aut plus eo, ut coniicio. Placetne?

BART. Sic satis; appone ad chartam.

God. Vidulus necesse erit, ad supellecitem includendam: chartam, dictata, adversaria, libros.

FRANC. Ecce tibi pasceolum commodissimum ex corio vitulino rubro, aut, si mavis, nigro.

God. Ostende mihi pennas.

FRANC. En optimas.

God. Vah! Sunt nimis molles!

FRANC. Sunt aliae aliis firmiores. Facio tibi optionem.

BART. Quot vis dare sexaginta centesimas?

FRANC. Dabo duodecim, modo promiscue de manu mea accipias.

BART. Nugas agis: cedo totam arcellam, ut deligam arbitratu meo.

FRANC. Delige, pro me licet, sed solves pluris.

BART. Mox videbimus. Age nunc, profer atramenti vascula et thecas calamarias.

FRANC. Habeo atramenti vascula cornea, torno affabre facta. Thecis quot calamis vis contineri?

BART. Nolo thecam, quae non nisi unicam pennam capiat.

FRANC. Scio quid quaeras: vis thecam oblongam et rotundam?

BART. Ipsam volo.

FRANC. Ecce et calamorum complurium et atramenti capacem.

BART. Haec praestat. Accumula eam in acervum, pariterque lagunculam atramenti bene fluentis. Ades dum, Godefride, numquid desit praeterea?

God. Etiam, pater; velim regulam mihi ligneam compares. Curvos enim plerum-

que versus duco; hematite ducere mihi mens est lineas secundum regulam: his inscribam.

BART. Hoc est opus arcularii. Tace; aliunde tibi prospexero.

FRANC. Numquid placet his amplius?

BART. Nihil. Nunc, o Francisce, indica has merces una omnes, quam sis datus minimo.

FRANC. Triginta libellis omnia a me auferes, neque obolo minoris.

BART. Numerabo quatuor supra viginti.

FRANC. Tantillo tibi non addixero.

BART. Discremen pretii dividatur ex aequo: tibi dedecet medium, mihi accidet.

FRANC. Quod bene vertat, habeas; sed mea spe, ut me crebro revisas.

BART. Age, recense pecuniam, et missos nos fac.

FRANC. Nihil desideratur, aut superest. Vis tibi scribam apocham?

BART. Non est opus; habeo tuis verbis fidem.

FRANC. Precor tibi felicem vesperum.

BART. Idem tibi vicissim.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum.¹

Lambicare - Succos distillatione exprimere; Succum ex herbis stillare; Extillantes herbarum (florum) liquores elicere; Stillatitium (Stillativum) ex floribus humorum ducere.²

Lapidare - Lapidibus (Saxis) obruere (cooperire; percutere; appetere); In aliquem lapides conicere (iacere; mittere); Saxorum imbre aliquem operire; Lapidum ictu incessere.

¹ Cfr. fasc. sup.

² *Lambicus* (*Lambicetus*) - Cucurbita distillaria.

Latinum - Latinae litterae; Latinus sermo.

Lectio - Explicatio.¹

Legem acceptare - Se legi subiicere; Se lege obligare; Legem se constringere.

Legitimare - Legitimum declarare; Legitime natum pronuntiare; Fidem facere alicui rei.

Lenimentum - Levamentum.

Letaliter - Letifera plaga; Morbo letiferio.

Liberum arbitrium - Voluntas libera.

Licentia - Permissus; Dimissio; Missio.²

Licite - Iuste; Honeste; Iustis de causis.

Linea - Versus.

Lineare - Lineas ducere (describere).

Lingua materna - Sermo patrius.

Litaniae - Preces; Supplicationes.

Litteratura - Litterae; Politior humana.

Livellarius (ager) - Ager vectigalis.

Longanimis - Mitis; Ad iram tardus; Remissior in ulciscendo.

Longo tempore post - Longo intervallo.

Loqui cum aliquo. Ex. gr.: Ut cum Cicero loquar - Ut Ciceronis utar verbis.

Loqui pro et contra. - In utramque partem disceptare,

Lucta - Luctatio; Certamen.

Lyra (nummus) - Quinque sextertii nummi; Argenteus denarius; Libella.

Magnanimiter - Magno animo.

Magnates - Proceres; Optimates.

Magus - Sapiens.

¹ Ex. gr.: Incipiunt statuae explicaciones librorum divinorum. - Hac die desinunt explicaciones librorum divinorum.

² Itaque: Tu permisisti; Te intercessore. - Aliquem a se dimittere (ablegare; missum facere); et etiam: Iubere aliquem abire; Abeundi potestatem facere (concedere; permittere) alicui; Petenti missionem dare (facere copiam discessus). Itemque: Petere abeundi veniam; Postulare (Petere) commeatum (missionem); abeundi facultatem. - Et: Alicui facultatem (potestatem; copiam) loquendi facere (dare; concedere; largiri). **Licentia** enim bene tantum adhibetur pro «abusu libertatis».

Maiordomus – Praepositus domus; Diaetarchus.¹

Maiorennes – Puber; Qui sui iuris est; Qui in suam tutelam venit.

Male contentus – Qui animo est alienato et offeso.

Maledictus – Exsecrabilis; Detestabilis.

Male dispositus – Male animatus ad rem.

Malefactor – Malitiosus; Facinorosus.

Malesanus – Valetudine mala affectus (infirmitas); Ab valetudine imbecillus; Qui incommoda (tenui) est valetudine.

Malus aër – Caeli gravitas.

Mandatarius – Procurator.

Manierosus – Morum elegantia perpoplitus; Moribus elegantibus politisque imbutus; Agendi sciens.

Manifestare – Manifestum (Palam; Apertum); facere; In medium (In lucem) proferre; Patefacere; Divulgare; Aperire; Indicare; Significare; Explanare; Exhibere; Tenebris subducere; Aliquid in publicum edere.

Mantellum – Pallium.²

Manuscriptum – Liber (Codex) manuscriptus.

Marchio – Demarchus.

Marcire – Marcescere; Tabescere; Putrescere; Putrefieri.³

Mareschallus – Summus utriusque militiae magister.

Materna lingua – Sermo patrius (vernacularis).

Matutinum – Prima vespera.⁴

Mazzerius (*Mazzierus*) – Accensus.

Media (*ad aliquam rem consequentiam*) – Ratio; Via; Modus. – *Media vivendi*: Sumptus; Facultates; Subsidia.

¹ *Maiordomus Summi Pontificis*: Pontificiae domui praepositus.

² *Mantellum capulatum* – Lacerna.

³ Itaque *marcius*: Marcidus; Tabidus; Putridus (Putris, Putrefactus).

⁴ *Matutinum tenebrarum*: Prima vespera ad lugubres psalmorum cantus.

Mediare – Intervenire; Intercedere.¹
Mediator – Conciliator; Deprecator. Interpres; Internuntius.

Medicari – Mederi; Sanare.

Medicissa – Medica; Iatromea.

Mediterraneum mare – Mare internum (medium; nostrum).²

Meliorare – Melius aliquid facere (reddere); In melius (in meliore partem) mutare; (vertere); Melius fieri; Alicui rei meliorem formam indere; Aliquid nobilius exornare (absolutius reddere).

Memorabile – Res memorabilis (commemoratu, memoria digna).

Memoriale – Libellus.³

Meridionalis – Meridianus; Australis.

Methodus – Ratio; Via; Ratio ac via.

Mille alii – Sexcenti.

Millium (mensura) – Milliarium; Lapis.

Mineralia – Fossilia.

Minitator – Pictor miniarius.

Minister – Administer. – *Minister rei publicae*: A negotiis publicis. – *Minister Internorum*: Moderator munerum publicorum (rerum civilium). – *Minister Exterorum*: A relationibus rerum exterarum.

– *Minister aerarii*: Quaestor; Praefectus aerarii; Magister Publicanorum. – *Minister marinae*: Rei maritima (Rei navalis; Classis) praeses (praefectus); etc. – *Minister plenipotentiarius*: Orator (Legatus) cum liberis mandatis. – *Magistratum minister*: Adiutor; Apparitor. – *Minister sacer*: Sacricola.

Minorare – Aliquid minuere (minus facere).

(*Ad proximum numerum*).
I. F.

¹ Itaque *mediate*: Interveniente aliquo.

² « *Mediterraneum* » quod inter terram est; oppositum « *maritimo* ».

³ *Deputatus ad memorialia*: A Libellis. – *Memorialium Secretarius*: Magister libellorum et memoriae; Summus scrinarius a libellis.

Dulce etiam fugias, fieri quod amarum potest.
Et calamitas virtutis est occasio.

P. SYRUS.

EPISTOLARE SOCIORUM COMMERCII

Nova verba in latinum sermonem inducenda.

ANDRAE AVENARIO, V. D. Sacerdoti, EMM. JOVÉ, C. M. F., salutem.

Silentium in meas litteras per tertium mensem nihil mihi attulerat irae, sed cuae potius aliquid. Certior enim factus ex praecedentibus tuis male tuo corpori esse, suspicari fas erat in peius valetudinem tuam processisse. Te igitur fuisse recreatum atque in dies magis magisque confirmari *renascini* (reconstituente) illis, quae vel nomine mihi videntur commodissima, maxime sum delectatus. Nec tamen hac causa tuae morae in respondendo exclusa, ideo male consului quum te decussatis manibus minime potuisse vivere satis perspexerim; praeterquamquod, si quidquam mihi tua tarditate defueris, quod nego omnino, tua demum abunde sarseris iucundissima superiorum litterarum largitate. Nihil est cur in posterum de tarditate tuarum apud me purgare te contendas, non quo minoris faciam sermonem tuum, quem vocarem *aerei mellis caeleste donum*; sed quod me certe quidem non quantum supervacanei restet ei temporis, qui praeter sacrarii munus binis et viceenis per hebdomadam urgeatur scholis. Ipsem, qui tecum loquor, in quem nulla rerum divinarum incumbit immediate cura, quique vicinas tantum singulas (non nihil dico) hebdomadales horas impendo in Latinitatis atque Universalis Historiae scholis, labore quandoque ac capitis debilitate quo me vertam nescio.

Cottidie video penitorem inter nos commisceri concordiae et voluntatis sensum. Id aequum est pulcherrimae Latinae linguae tribuere, quae primis Ecclesiae saeculis a Iesu Christi discipulis unctio nem illius Christianae caritatis mutuata est, qua *cor unum* erant et *anima una*. Sed verba parcam proloqui, ne postea de novis disserendo vocibus, quam ut par est fiam prolixior. Neque tamen rem aggrediar, quin quattuor tibi offeram nomina in *um* desinentia plus minus apud vos usitata, quibus praestri forte meae mentis oculi, alia plura nequidquam videare censuerunt. *Centrum* ut pars sit illa civilis quae ecclesiastica iura tuetur ac sovet cottidie apud Germanos sonat et ad nos usque resonat. Sunt etiam in ore scholasticis, ni fallor, vestris et *studium* et *gymnasium* et *harmonium*.

Hoc igitur soluto debito, primum omnium plane confiteor quaesitam te propius rem attigisse tuo illo *fulminari*, quam ipse *fulminivoro* meo, nec sine magno acumine. Quid aliud nempe exprimunt plerumque voces in *ar(e)*, *al(e)* finitae, quam res, quarum intrinseca ratio, ut philosophi loquuntur, est esse ad aliud? Unde sicut *collare* vocamus rem quae ad collum, *tibiale* quae ad tibiam, *puteal* quae ad puteum, *calcar* quae est ad calcem, quidni dicemus id *fulminar* quod natura sua ad fulmina ordinatur? Harum rerum quasi accidentalis vis recte notatur nominibus ab adiectivis proxime derivatis. Quam tu dedisti ansam hanc ego arripi, ut *orbitale* appelle instrumentum illud quo tuus *orbitarius* (*guardagujas*, arridet nomen) extremas *orbitas* (*rieles*) loco transmutat.

Quid de *radiata symphonia*? Aptissime, inquam. In apparatu autem telegraphicu, (idem dic de telefonico) duo sunt praecipue distinguenda, et radiorum nempe *transmissorium*, quo radii vibrant per aethera, et *receptorium*, quo radiorum excipiuntur undae. Scisne etiam quid ego *radiaculum* appelle? Scrinium est in cella mea, ubi sub nocturnis lucubrationibus electrica illuminor pirula, quae etsi minus potens, abunde satis libros lumine perfundit meos per quandam campanulam, ut ita dicam, pirulae superpositam, radios super me colligentem, ne in vacuum frustra dis-

sipentur; hanc igitur campanulum *radiaculum* nomino.

De *iugis* seu *iugalibus* tibi prorsus assentior.

Dicam tandem non esse opus Latinae linguae ad anglicam confugere, quae adeo ab ea distat longe, ut nova rerum sensa congruenter ostendat. Nos Hispani, qui ex materno idiomate novas crebro repetimus voces, illam bracteolarum seriem, quae arti cinematographicae inseruiunt *pellicula* nomine distinximus. Nonne et Plautus, si hodiernis nostris adesset theatris, eam quoque *pelliculae* vocabulo notaret? Ego vero sic opinor. Est et in aerario classicorum verbum *pelliculare*, quod, ut mea fert sententia, ad hanc recentem posset acceptationem sese extendere, ut scilicet significaret bracteolis negative rem imprimere, atque huiusmodi actus *pelliculatio*, que vox nobis iam est a veteribus accepta. Habes itaque quid de anglico *film* sentiam, de eius adiunctis et de omnibus quae superioribus rogasti litteris. Utinam Carlilio tuo fecissem gratum, ut plura quaeritare ne desisteret! Eum meo nomine salvere iubeto. Tu imprimis fac plurimum valeas.

Vici in Barcinonensi provincia, die iv Aprilis MCMXXV.

ANNALES

Nationum societas.

Genevae Societatis Nationum concilium iterum est congregatum. In sessione hac praecipue de commentario (*protocollum vulgo dicunt*) legati disceptarunt, per quod mutuum tutelae pactum sanciretur. Ei, prouti offerebatur, Chamberlanum, Anglorum nomine, obstitisse dicunt, ea praesertim de causa quod, quum Germani huiusmodi foederi et sese admitti petierint,

eorum proposita gravia atque satis probabilia Anglis viderentur ut examini subiicerentur. Ipsi enim promittunt sese Rheni fines servatuos, arbitrorumque collegio dissensiones ac discrimina subiecturos, quae intervenire possint de finibus hinc ad Poloniam inde ad Cecoslovacorum civitatem. Quaerunt praeterea Nationum quoque Societatis participes fieri. Ex adverso Herriot, Gallici gubernii praeses, opinatur foedus aliud, idque strictius, iniri antea debere, inter Galliam scilicet, Angliam et Belgicam....

* *

Germanica comitia.

Civitatis praeside pro tempore, partium omnium suffragio, constituto, - isque fuit Simmons doctor, Lipsiensis Imperii Tribunalis praeses - nova comitia irrita cessere, quum candidatorum nullus suffragiorum numerum a civili constitutione requisitum sit assequutus. Eorum plurima obtinere Jarres, cui « dexterorum », quos nuncupant, partes simul iunctae accessere, et Braun ex socialistarum factione.

Nova comitia in diem xxvi huius mens. Aprilis indicta.

* *

Septentrionalium Americae Civitatum Praesidis votum.

Coolidge, Foederatarum Civitatum Americae Septentrionalis Praeses, novum imperii sui circuitum temporis auspiciatus, vota pro firma stabilique pace sollemniter emisit, cuius formam sese iamdiu scrutari affirmavit. Ceterum Americanae legiones menti sibi figant in insignibus suis crucem, non gladium contineri.

Utinam et ceterarum civitatum rectores singuli idem consilium animo obversentur, atque studium omne adhibeant ut re perficiant!

POPLICOLA.

VARIA

De benefico viro.

Miti qui est animo praeditus, angi solet vehementer aliorum calamitatibus; nec ad homuncionis quidem interitum, nisi invitissimus atque coactus, assentitur. Notum illud Neronis, qui bene regnare coepit, pessime autem desiit, cui quum exhibuisset de suis quidam mortis suscribendam sententiam, exclamassem ferunt: « Utinam ne scribere unquam didicissem!... ».

Neque minoris clementiae argumentum aliud exstat Caroli V illius imperatoris, qui edictus quemdam de principatu reum in proxima sibi civitate latere: « Melius, - inquit, - erat ei dicere ubi sim ego, quam mihi ubi se abscondat ille ».

Magnus militiae magister (*mareschallus* vulgo appellabatur) de Turenna, gloriosum sibi comparavit parentis militum nomen suis humanitatis actibus. Ceteris praetermissis, cursim unum tantum referam. Non faciliter compulsus eius exercitus, acie discesserat, quo (receptu scilicet) dux die noctuque satagebat, ut copias ab hostium contumeliis protegeret suas. Perdurante recessu peditem adspexit, qui, animo viribusque deiectus, in arborem acclinaverat, ut ibimet morti obviam fieret. Casu luctuoso nobilis ac pius heros protinus equo desiliens, debilem levat, equo imponit suo et ipse pedes eumdem comitatur usque ad currum, quo recipi fuisse miserum, maiori, qua fieri commoditate posset.

Tali, tantaque benignitate, qua spectatissimae virtutis viro splendor, veluti cumulus, accesserat, exercitum sibi quam qui maxime devinxit.

Sed et maiora recensenda non desunt. Aestate exeunte, atque occiduo sole, fama celeberrimus vir, cui de Sallò nomen erat, Parisiensi coetui consiliarius, diariique Litteratorum princeps auctor, deambulatu-

rediens puero tantum comitatus, ad viae exitum in hominem incidit, qui manubalistula armatus, quasi minus habens, marsupium efflagitavit, tanto autem tremore agitatus, quanto petitus idem haud tenebatur. « Ad me veniens - ait de Sallò, - turpiter es allucinatus; ego enim te non valde locupletabo; mihi tres aurei sunt tantummodo, hos tibi libenter cedo ». Ignotus accepto, licet parvo, contentus se dedit in pedes. Quum autem scelus ille abiisset, de Sallò famulo mandavit, ut ipsum dextere sequeretur et adspiceret, si fieri posset, quo se proriperet eique dein renunciaret. Nefarium servus per ternos sequutus vicos et quartinos, aspexit tabernam adeuntem panem empturum, indeque, decem aut duodecim praetergressis aedibus, ambulacrum quoddam ingressum, ad quartam usque contignationem. Quum suam remeasset domum grassator, medio in clavi panem prolixiendo, uxori liberisque: - « Comedite, - ait. - ecce panis, qui mihi magni constat: famem eximite; brevi, miser, furca finiar, et vos excidii auctores mei fueritis ».

Uxor, quae lacrymis conficiebatur, postquam virum verbis mansuefacere bonis tentasset, panibus recollectis, eosdem quatuor enectis prope fame filiolis divisit. Invitus qui caute cuncta respexerat famulus, uti norat, quae cupiebat, ad herum regreditur, non prius tamen, quam improbi regionis nomen ac domicili numerum memoriae bene sculpsisset. Postridie eius diei, quinta ante meridiem hora, se perliberalis contulit vir, quo servus ei fidelis indicaverat, et certior est factus de quartae contignationis accola et suorum rebus; deque illo sciscitanti responsum datum: calceolariae artis ibidem bonum vivere hominem, familia oneratum magna egestate languentem. His auditis de Sallò scalas ascendit hominem quaerens. Pulsat ad fores; aperitur. Inhorruit aspectu pius. Ante eius oculos primum mulier apparuit panni-

culis obsita, detritis circum ipsam in frusta cadentibus; obversati dein pueruli quattuor squallide iacentes, palearum acervo obvoluti, quo lectuli ad instar utebantur atque operculo; pallido vultu homo, amictu lacero, macieque consumptus. Infelix familliae parens, quem exteriore die per viam fuerat adortus exemplo agnitus, ad ipsius genua procidit, largos effundens fletus, veniam petens eumque exorans ut ignoscet, neque pati vellet miserum funditus perditum ire, caussam interserens, opere vacuum se prorsus et annona, venumde disse domunculam principio, lectulum po stea, vestimenta, linteal, supellectilem denique totam, quam possederat, nutriendae suae mulieris gratia liberumque; hesterna die humana qualibet spe derelictum summa egestate compulsum, ne fama periret, nequissimi tenebrionis impulsu, infandum scelus patrasse. — «Neu te quis auscultaret, reposuit alter, — non ego te perditum veni. Te calceorum sutorem scio; en aureos accipe ter denos; dono tribuo, ut corium emas atque operi navando, tantum lucri iuste capias, quantum tibi tuisque fuerit honeste vivendo satis. Et te usque dum resciā, uti per aestatem decet operarium, labori studere, tui, mehercle, curam nullo unquam tempore deponam».

Beneficentia dulcis est animi propensio, prope divina virtus, quae ad opem similibus ferendam nostris impellit; ad iis inserviendum, adiuvandum. Nil aliud amplius caelitibus propinquat, quam benefici nomen. Huiusmodi naturae animal rationale vividorem benignissimi Numinis imaginem reddit, beneficiis, infinitis numero, mortales cumulantis. Donorum pulcherrima, — aiebat Pythagoras, — quibus hominem natura ditavit, duo illa profecto aestimanda: *vera, scilicet, nunciare et alii benefacere*; haec enim duo opera Dei sunt.

E Schola morum Blancardii latine reddidit

HERM. IACOBELLI.

* *

Gallus de se narrans duella hominum vituperat.

Vel ab initiis, narrant historiae,
Me posuere saepe in Iudis publicis,
Antiqui comici passim per compita.
Placebat forte capit is praestantia,
Color pennarum multiplex et splendidus,
Et ipse incessus, unde sim gratioseior
Eis qui volitant aves domestici.
Graeci et Romani qua de causa primitus,
Erant quod toti populi belligeri,
Gallos ponebant certantes in Circulis,
Usque dum caderet alter inferior.
Et quam plaudebant manibus cum vocibus,
Imo incitabant nos ad pugnam saepius!
Erant hae gentes exornatae moribus,
Civiles admodum simulque ingenuae!
Erant quid autem dices quas barbaras?
Apud nam Sinas, ad Orientem positos,
Ad Sondae ab orbe sic divisas insulas,
Cives vocantur ad theatrum buccina,
Ut nos pugnantes videremur unice;
Suisque positis late commerciis,
Frequentes equidem spectatores adfluunt
Eadem rapti pectoris cupidine,
Ut esset pugna, nec timerem dicere,
Goliath gigantis olim cum Davide!
Feram de Giava? De Sumatra? Proh pudor!
Nam pro victoria, quam sequuntur anxi,
Furentes in pugna cuncta dant pignora,
Ipsas uxores saepius cum liberis,
Suis ut vincant cum gallis tantummodo!
Quid de praesentibus [nunc Anglis memo-
[rem?
Et ipsi gallos maxime deperiunt!
Stipant theatra, complent multitudine,
Et gaudent, strepunt, stimulant et vocibus,
Ut ferociores simus in sanguine!
Adcurrunt alacres cives et advenae,

Et mane mille narrant commentarii,
Arte qua victi quibus et vulneribus!
Et hasce nugas, maximas ineptias
Nuper ornavit pulcris lenociniis
Festivus elegans scriptor in Ital is,
Ad quos pervenimus magnis cum laudibus.
At nunc vos morem condemnatis asperum,
Et vestris cordibus teneris absonum.
Sed vos duellum laudibus extollitis,
Quod ferox vobis protulit gens barbara!
Nostrum nos modo sequimur ingenium...
Enim vos ipsi fratres qui vos dicitis,
Amor vos non legat potius, sed odium,
Singuli ut pugnetis saepe certamine!
Tegunt et croceo crimen velamine;
Honorem dicunt velle sic defendere,
Iniuriam allatam se ulcisci sanguine,
Superbos freno sic tenere vindice...
Quid insons viribus foret debilior?
Et noxius magis valeret brachiis?
Ego ipse gallus quamvis ita bellua
Hunc morem pravum dico imprimis impro-
[bum,
Et improbandum penes omnes populos.

SUBALPINUS.

* *

Iocosa.

Magister Tuccio:
— Heus tu, cur externa die scholae non adfuisti?
— Vehementi febri laboravi et in lectulo requievi.
— Atque tamen fuit qui te ad meridiem per vias disurrentem vidit.
— Ad meridiem?... Ah! Profecto quarebam medicum, qui me graviter aegrotantem domi inviseret!

Idem eumdem de arborum cultura interrogans:

— Quod est opportunius tempus ad poma demetenda?
TUCCIU: — Quum ab horto longe sunt pater, mater, et alias quivis.

* *

Aenigmata.

I.

Quinae sumus sorores
Arcta tibi revinctae
Cognitione, lector.
Orbae sorore prima,
Incedimus nigrante
Sub veste. Si sorore
Caremus et secunda,
Cum bis eamus orbae,
Res mira! ter vocamur.
Nova sorore rapta,
Iam cassa vox sonamus.

II.

Clangorem tollens oblecto militis aures.
Inseritur mihi rho? Trepidum designo tumul-
[tum.

Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Orion, Arion*;
2) *Robur, Rubor*.

Libri recens dono accepti.

I. M. MEUNIER. *Le Chanoine Pierre Roussetot, Le savant phonéticien*, 1846-1924. — Se mur, edid. H. Canat et Socii, 1924.

Le ceremonie della Beatificazione e Canonizzazione. — Romae, edid. Desclée et Socii, 1925.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, *Moderator, Sponsor*.

ROMAE. — TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

PANCRATIUS

[4]

Actio dramatica FRANCISCI WIELAND -- (Latine reddidit Andr. Haberl)

SEBAST. Bono es animo! Adiuvante angelo tuo mirifice triumphas. Bene! Sed loquamur alia. Optime accedit, quod te conveni, ut tibi quod iam pridem vellem, rem concrederem. (*Retracto aulaeo podii ostendit caeli sidera et obscura Capitolii fastigia.*) Ecce urbem suavissima in pace positam! Tantum per Martis lucum lenis fertur aura. En, ut ex rupe in urbem despectat Capitolium, patrum locatum manibus, supraque lucent sidera! Imago pacis haec est. At tamen mihi praesagit tempestates animus clam paratas, ne, ut post aridam malaciam tempestas vicies auctior per terram populabunda furiat, sic procella in adolescentis Ecclesiae pudicum caput impetum faciat. Neque longinquam calamitatis diem arbitror, postquam in palatio principis rescivi crudeliora intendi sponsae Christi, quam antea nunquam; plane ut credant Christi nomen iri extinctum.

PANCR. Ergo ad catacumbas properemus, ad sedem Caii, fidelissimi pontificis, ut imperatoris denuntiemus consilia. Is ad iudicem nos non ducet secus, quam ducebat nos ad aram.

SEBAST. (*porrecta dextra*): Et nos in terra semper iuncti fide, simul intereamus ad victoriam!

PANCR. Quam ego ex parvulo desidero diem praeclarissimum, quo doctrinam Iesu sanguine testificer!

SEBAST. Id fiet opinione citius. Nam etiam hodie figetur edictum principis. Quod ego cum dolore intellexi plenum esse in Deum contumeliae. Iam nunc videre videor Iesum rursus in foro deludi mitissimum, simul ista contumelia in publicum prodierit.

PANCR. (*post moram*): Teneo, teneo.

SEBAST. Quid?

PANCR. Deripietur ista contumelia.

SEBAST. Mi Pancratii, tunc principem impedes?

PANCR. Nullum illi ius Iesum deludere.

SEBAST. Et quo id facies modo?

PANCR. (*subridens*): Nihil facilius. Factum erit cum diluculo. Tum secretum audies.

SEBAST. Sed caute, puer, ambula, ne tibi et aliis studium noceat. Iam me esse oportet ad custodiam. I pree ad sedem episcopi! Vale! Brevi ipse adero.

PANCR. Etiam Quadratus tecum veniet?

SEBAST. Ita censeo.

PANCR. Ad rem Divinam igitur!¹

CORV. (*exiens*): Satin audivi ego? O prae-dam dignam rege! Sed ecce secunda exit! Dis sunto gratiae! Sed heus, Corvine, opus est prudentia.

SCENA IV.

CORVINUS, et TORQUATUS.

TORQUATUS (*Incervo ingreditur gressu, turbato vultu et pallido. Manu gerit talos*): O me imbellem hominem! Quid rerum egisti, Torquate? Quoties te Caius admonuit, ut scyphum fugeres et aleam! Quam serio tu coram spoondisti! Eadem manus, quae tum ardore quodam ducta manum pressabat antisitis, horas hodie integras amplexata scyphum est, quin etiamnunc fatale par talorum snstinet (*altiore voce*), quod rem, quod pacem rapuit. Apage in malam rem! Non hocce pacto mihi agetur postea. (*Abicit talos; mora*). Quamquam quid refert? Christianus sum, pro religione paratus mori. Modo baptimate qui lotus est, satis habet virium, ut mali fugiat illecebras. Et si cui semel volup' est, sumus homines, non Christiani tantum nec cessisse semel tanti est.

(*Ad proximum numerum*).

¹ In diversa discedunt.